

Моладзь з'яўляецца важнай сацыяльна-дэмаграфічнай групай у грамадскай структуры, а маладзёжныя арганізацыі дазваляюць маладому пакаленню стаць актыўным суб'ектам жыцця грамадства.

Пытанні, звязаныя з дзейнасцю моладзі ў кааператыўным руху Савецкай Беларусі 20–30-х гадоў XX стагоддзя, уяўляюць значны інтарэс, а таксама важнасць для правядзення навуковых даследаванняў па пазначанай праблематыцы, якая не вывучалася паслядоўна і ў цэлым, часцей за ўсё яна толькі павярхоўна закраналася ў кантэксце навуковых даследаванняў сацыяльна эканамічнага становішча. Аўтар ставіць мэтай раскрыць яе ролю і значэнне ў сацыяльнай сферы жыцця насельніцтва таго часу.

УДК 94(476)“192/193”-053.81

МОЛАДЗЬ У КААПЕРАТЫЎНЫМ РУХУ САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ 20–30-х ГАДОЎ XX СТАГОДДЗЯ

*канд. гіст. навук, дац. В.В. ДАЊЛОВІЧ
(Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Мінск)*

Даследуюцца праблема ўдзелу моладзі ў кааператыўным руху Савецкай Беларусі. Асэнсоўваецца ступень задзейнічанасці ў кааперацыі юнакоў і дзяўчын. Сцвярджаецца, што ў пачатку 1920-х гадоў маладое пакаленне было слаба залучана ў кааперацыю, але з 1925 года яго актыўнасць пачала расці дзякуючы палітыцы кампартыі, накіраванай на стварэнне спрыяльных умоў для развіцця кааператыўнага руху і ўцягвання ў яго моладзі. Выяўляюцца найбольш папулярныя формы кааперацыі сярод юнакоў і дзяўчын. Раскрываецца роля камсамола ў працэсе пашырэння кааператыўнага руху сярод насельніцтва ў 1920–1930-я гады. Сцвярджаецца, што фактычна да 1930-х гадоў гэтая дзейнасць саюза не мела планавага і масавага характару і пазней таксама здзяйснялася не заўсёды паспяхова.

Уводзіны. Як вядома, адной з форм самаарганізацыі грамадства з'яўляецца кааперацыя, якая як правіла падзяляецца на крэдытную, спажывецкую і вытворчую. Развіццё кааператыўнага руху ў разглядаемы намі перыяд было характэрна і для грамадства Савецкай Беларусі. Моладзь таксама не заставалася ў баку ад гэтага працэсу і значную частку яе грамадскай дзейнасці складала праца ў кааператыўных арганізацыях. Калі на пачатку 1920-х гадоў моладзь слаба была ўцягнута ў кааперацыю [1, л. 216], то з 1925 года яе актыўнасць у кааператыўным руху пачала расці [2, л. 36], што можна растлумачыць курсам кампартыі на стварэнне спрыяльных умоў для развіцця кааперацыі і ўцягнення ў яе маладога пакалення.

Асноўная частка. Дадзенае даследаванне адлюстроўвае дзейнасць моладзі ў кааператыўным руху Савецкай Беларусі 20–30-х гадоў XX стагоддзя. Зразумела, што гэты працэс імкнуўся кантраляваць камсамол, які вёў працу па пашырэнні кааперацыі сярод насельніцтва. Але спачатку з боку саюза назіраўся няўважлівы падбор камсамольцаў у кааператывы і неарганізаванае правядзенне туды сваіх кандыдатаў [3, л. 9; 4, л. 26]. У выніку камсамольцы складалі ў сярэднім толькі каля 5 % у кааперацыйным кіраўніцтве. Так, у 1925–1926 гадах у праўленнях спажывецкай кааперацыі БССР налічвалася 5,7 % членаў і кандыдатаў ЛКСМБ, у рэвізійных камісіях – 4,6 %, а ў 1926–1927 гадах адпаведна 4,9 і 6,7 % [5, л. 21]. Пры гэтым у спажывецкай кааперацыі на вёсцы камсамольцаў сярод членаў праўлення ў 1925–1926 гадах налічвалася 4,7 %, а ў 1927 годзе – 5,2 і 4,5 % упаўнаважаных [6, л. 316]. Камсамольцаў сярод упаўнаважаных Цэнтральнай рэвізійнай камісіі (ЦРК) у 1927 годзе налічвалася 4,6 %, у лавачных камісіях – 9,1 %, членаў праўлення ЦРК – 5,5 %, кандыдатаў праўлення – 9,6 %, служачых і рабочых ЦРК – 11,2 % [7, л. 79].

У красавіку 1927 года адзначалася, што камсамольскія ячэйкі дасягнулі шэрагу поспехаў у спажывецкай кааперацыі [8, л. 205]. Аднак камсамольцы яшчэ слаба ўдзельнічалі ў паляпшэнні якасці працы кааператываў (зніжэнне цэн, павелічэнне асартыменту тавараў і г.д.). Былі і выпадкі растрат з боку камсамольцаў-кааператараў [9, л. 20]. У 1928 годзе ЛКСМБ разгарнуў актыўную працу па прыцягненні ў спажывецкую кааперацыю сялян з ліку беднякоў і сярднякоў (апошнія каапераваліся горш) [10, л. 137]. Аднак з-за недастатковага ўдзелу камсамола ў перавыбарчай кампаніі (кампанія ўвогуле была слаба арганізавана, нават каапераваная моладзь не была ў яе ўцягнута, кандыдатуры вылучаліся камсамольскімі ячэйкамі механічна) у складзе выбарных праўленняў спажывецкага таварыстваў колькасць камсамольцаў знізілася з 5,1 да 4,9 % [11, л. 97].

Увогуле моладзь яшчэ слаба кааперавалася. Таму ў 1929 годзе напярэдадні перавыбараў спажывецкай кааперацыі тыражом у 13 тысяч экзэмпляраў ЛКСМБ у якасці дадатку да “Чырвонай Зьмены” выдаў “Памятку камсамольцу да перавыбараў спажывецкай кааперацыі”. Для кіраўніцтва кааперацыйнай працы ў кожнай ячэйцы саюза вылучылі кааперацыйнага арганізатара [11, л. 95, 101–102].

Неабходна зазначыць, што для моладзі ў спажывецкай кааперацыі меліся пэўныя ільготы. Так, у гарадах і мястэчках другі член кааператыва з сям’і, які не меў самастойнага заробку, уносіў 25 % паяу галавы сям’і з адпаведнай растэрміноўкай; малазарабляючым маладым людзям выплата паяу растэрміноўвалася да 2 гадоў; каапераванне юнакоў і дзяўчын павялічвала тэрмін таварнага крэдытавання да 6 месяцаў, дзейнічала крэдытаванне кнігай, спартыўнымі прыладамі, музычнымі інструментамі і інш. На вёсцы другі член сям’і, калі ў яго гаспадарцы ўжо ёсць адзін пайшчык, уносіў 25 % ад паяу першага члена кааператыва з сям’і з адпаведнай растэрміноўкай; каапераванне маладых батракоў і беднякоў ажыццяўлялася за кошт фонду кааперавання беднаты, таму кааператывы павінны былі выдаваць ім пазыкі для выплаты першай паловы паяу (1 руб.); давалася растэрміноўка выплаты ільготнага паяу: для батрацка-бядняцкай моладзі – ад 3 да 5 гадоў, для іншай – да 2 гадоў; дазвалялася ўносіць пай натурай (хлеб, яйкі і інш.) ці адпрацоўкай (перавоз тавараў, здзельная праца і г.д.) [12, с. 11–12].

Работа ЛКСМБ у галіне сельскагаспадарчай кааперацыі доўга не мела планавага і масавага характару [13, л. 13]. Яна здзяйснялася шляхам удзелу ў ёй выпадковых камсамольцаў. Такая праца вяла да шэрагу памылак у справе пабудовы кааперацыі. Мела месца навязванне камсамолам у яе кіруючыя і кантралюючыя органы сваіх прадстаўнікоў, іншае ўмяшальніцтва ў кааператыўную дзейнасць на месцах [14, л. 17]. У выніку ўдзел ЛКСМБ у справе кааперавання сельскай гаспадаркі быў нязначны [15, л. 20]. Так, у 1926 годзе у праўленні сельскагаспадарчай кааперацыі БССР было абрана толькі 39 камсамольцаў (4 % ад іх складу) [16, л. 72]. Калі ў пачатку 1927 года ячэйкі ЛКСМБ працягвалі слаба ўдзельнічаць у розных галінах сельскагаспадарчай кааперацыі і меліярацыйных таварыствах, то з сакавіка гэтага года ў адпаведнасці з устаноўкай кампартыі камсамольцы БССР ужо актыўна ўдзельнічалі ў кааперацыі ў вёсцы, машынных і меліярацыйных таварыствах, сельскагаспадарчых арцелях і таварыствах, вялі каапераванне вясковай беднаты [8, л. 205, 214; 17, л. 1]. У выніку ў 1927 годзе ў праўленні сельскагаспадарчай кааперацыі БССР было абрана ўжо 59 камсамольцаў (6 % ад іх складу) [18, л. 79].

Пасля IX з’езду ЛКСМБ зрабіў значныя крокі ўперад у справе вытворчай кааперацыі сельскай гаспадаркі [11, л. 174; 19, л. 191; 20, л. 12; 21, л. 4]. Значная колькасць камсамольцаў і моладзі была абрана ў кааператыўныя структуры. У кааператыўных вясковых аб’яднаннях БССР налічвалася 2785 камсамольцаў. Аднак яны слаба былі ўцягнуты ў актыўную вытворчую і грамадскую працу. У іх адсутнічала імкненне ператвараць таварыствы ў вышэйшыя формы вытворчай кааперацыі, мала надавалася ўвагі развіццю вытворчай дзейнасці кааператываў і дапамозе беднаце [22, л. 5; 23, л. 72]. Частка ячэяк саюза зусім не займаліся справай вытворчага кааперавання [24, л. 140]. Найбольш актыўна ішло крэдытнае каапераванне, значна слабей – у розныя прасцейшыя вытворчыя аб’яднанні. ЛКСМБ толькі пачаў удзел у кантрактацыі сялян крэдытнымі арганізацыямі [10, л. 137–138]. Камсамолу даводзілася весці барацьбу з заможнымі сялянамі за кантроль над кааперацыяй [25, л. 48].

Такім чынам, і ў 1929 годзе моладзь заставалася слаба ўцягнутай у сельскагаспадарчую кааперацыю [11, л. 95], але ЛКСМБ не спыняў сваю дзейнасць у гэтым кірунку. Так, за 1929 год камсамольцы арганізавалі 232 машынных, 162 меліярацыйных, 41 гарфяное, 19 насенняводчых, 50 пасялковых, 78 малочна-жывёлаводчых, 4 пчалярскіх, 17 садавагародных, 8 ільноводчых і 78 іншых таварыстваў. Ва ўсіх іх налічвалася 1893 члены саюза і 6008 сялянскіх гаспадарак. Усяго было кааперавана 5898 камсамольцаў, а ў раней існаваўшыя кааператыўныя таварыствы сіламі ЛКСМБ уцягнута 2272 сялянскія гаспадаркі [23, л. 71; 26, л. 10–11]. Вытворчае каапераванне вёскі амаль усюды праходзіла пры досыць добра разгорнутай камсамольцамі падрыхтоўча-растлумачальнай кампаніі і вялося ў напрамку пераводу прасцейшых аб’яднанняў у больш складаныя [27, л. 9]. Нягледзячы на гэта, лічылася, што камсамол слаба ўдзельнічаў у вытворчай кааперацыі вёскі [28, л. 63], што сведчыць аб зацікаўленасці савецкага кіраўніцтва ў найхутчэйшым яе развіцці.

У 1927 годзе ЛКСМБ пачаў арганізоўваць свае прадстаўніцтвы і ў органах прамысловай кааперацыі. У гэты час у БССР меліся 3 самастойныя арцелі прамкааперацыі з моладзі ў Мінску [29, л. 24]. У 1928–1929 гадах заставаліся слаба каапераванымі маладыя саматужнікі (асабліва бедныя) у вёсках і мястэчках. Іх кааперацыі перашкаджала адсутнасць ільгот пры ўнясенні паяу, патрабаванне кваліфікацыі і наяўнасці інструментаў [30, л. 37, 70, 97]. Вельмі малы працэнт камсамольцаў выбіраўся ў органы кааперацыі. Гэта можна растлумачыць слабым удзелам ЛКСМБ у практычнай кааператыўнай працы, выпадкамі растрат і безгаспадарчасці з боку камсамольцаў-кааператараў [22, л. 4; 31, л. 45]. Акрамя таго, камсамольцы слаба ўносілі паявыя ўзносы ва ўсе віды кааперацыі [32, л. 287]. На пачатак 1930 года ў кааперацыйным апарате БССР налічвалася 260 чалавек моладзі, з якіх толькі 83 (31,9 %) з’яўляліся камсамольцамі – гэта была моладзь (на 58,4 %) ва ўзросце ад 18 да 22 гадоў [33, л. 297].

У адпаведнасці з рашэннем ЦК УЛКСМ з нагоды 16-га Міжнароднага юнацкага дня ЦК ЛКСМБ 22 жніўня 1930 года прыняў пастанову аб вылучэнні 100 чалавек рабочай моладзі з ліку ўдарнікаў і лепшых прадстаўнікоў брыгад “лёгкай кавалерыі” на кіруючую кааперацыйную работу [34, л. 164]. Аднак гэта пастанова была выканана толькі на 13 %, бо на канец 1930 года камсамольская прапластоўка ў кааперацыйным апарате павялічылася да 96 чалавек і складала 5 %, што вельмі мала. Слабую камсамольскую прапластоўку ў кааперацыйным апарате можна растлумачыць частым сыходам камсамольцаў з-за маруднага прасоўвання на вышэйшыя пасады ў некаторых звонках апарату. Амаль 60 % камсамольцаў займалі

пасады статыстыкаў, рахункаводаў, бухгалтараў і іншых дробных служачых, 61,5 % з іх мелі сярэдняю, а 24 % – пачатковую адукацыю, 78,2 % не працавалі на вытворчасці, што, як правіла, сведчыць аб пачатку працоўнай дзейнасці менавіта ў кааперацыі. Стаж працы ў кааператыўным апарце большасці камсамольцаў складаў ад 3 да 8 гадоў, пры гэтым у канкрэтнай установе – максімум 2 гады. Значыць, шмат камсамольцаў усё ж такі былі задаволены ўмовамі працы ў кааперацыі, але часта змянялі канкрэтныя ўстановы, што можа быць сведчаннем пэўных злоўжыванняў з іх боку. Па сацыяльным паходжанні камсамольцы ў кааперацыі былі пераважна прадстаўнікамі служачых і рабочых, а на кіруючых пасадах у кааперацыйным апарце камсамольцы са служачых складалі 49,9 %, з рабочых – 33,4 %, з іншых – 16,7 %, па нацыянальнасці 60 % з іх былі яўрэямі, 30 % – беларусамі, а сярод кіруючага кааперацыйнага персаналу гэтыя суадносіны складалі адпаведна 67 і 17 % [33, л. 285–288, 290–292, 294–296]. Як бачым, сярод камсамольцаў кааперацыйнага апарату пераважала яўрэйская моладзь.

Ахоп камсамолам моладзі кааперацыйнага апарату. Пачатак 1930 года

Катэгорыя	Усяго	Да 18 год	18–19 гадоў	20–22 гады	23–24 гады
Моладзь	260	16	36	116	22
Камсамольцы	83	8	15	38	22
Працэнт ахопу	32	50	41,7	32,8	23,9

Крыніца: [33, л. 297].

Працэнт камсамольцаў у апарце кааперацыі БССР па пасадах. Канец 1930 года

Пасады	Працэнт
Кіруючы персанал	6,3
Навуковыя працаўнікі і спецыялісты	5,2
Кантралёры і інспектары	13,5
Статысцікі, рахункаводы, бухгалтары	26
Сакратары канцэлярыі	9,4
Іншыя служачыя	33,3
Малодшы абслугоўваючы персанал	6,3

Крыніца: [33, л. 285].

Падзел камсамольцаў у кааперацыйным апарце па сацыяльным паходжанні. Канец 1930 года

Сацыяльнае паходжанне	Працэнт
Рабочыя і іх дзеці	28,1
Служачыя і іх дзеці	40,6
Сяляне і іх дзеці	17,7
Іншыя	13,6

Крыніца: [33, л. 287].

Працэнт камсамольцаў у кааперацыйным апарце па адукацыі. Канец 1930 года

Вышэйшая	Вышэйшая няскончаная	Сярэдняя	Пачатковая	Хатняя
5,3	1	61,5	24	8,2

Крыніца: [33, Спр. 424, л. 292].

Працэнт камсамольцаў у кааперацыйным апарце па стажу. Канец 1930 года

Да 6 месяцаў	6 месяцаў – 1 год	1–2 гады	3–4 гады	5–8 год	9–12 гадоў	13–16 год
8,6	3,2	23,7	29	23,6	9,7	2,2
Стаж 16 камсамольцаў не вядомы						

Крыніца: [33, л. 294].

Праца камсамольцаў кааператыўнага апарату на вытворчасці. Канец 1930 года

Праца камсамольцаў	Не працавалі	Працавалі	Невядома
Працэнт	78,2	11,4	10,4

Крыніца: [33, л. 295].

Працэнт камсамольцаў па часе працы ў канкрэтнай установе кааперацыйнага апарату. Канец 1930 года

Да 6 месяцаў	6 месяцаў 1 год	1–2 гады	3–4 гады	5–8 год	9–12 гадоў
22,9	22,9	32,3	15,6	6,3	–

Крыніца: [33, л. 296].

Нацыянальны склад камсамольцаў у кааперацыйным апарате. Канец 1930 года

Нацыянальнасць	Кіруючы персанал	Навуковыя працаўнікі і спецыялісты	Кантралёры і інспектары	Іншыя служачыя	Усяго
Беларусы	1	3	6	19	29
Яўрэі	4	1	4	49	58
Рускія	–	1	3	3	7
Палякі	–	–	–	1	1
Іншыя	1	–	–	–	1

Крыніца: [33, л. 290].

З другой паловы 1929 года значнае месца ў сістэме прамкааперацыі БССР пачалі займаць маладыя саматужнікі. На 1 ліпеня 1929 года ў саматужным арцельным сектары налічвалася 2221 чалавек моладзі, ці 15,2 % ад агульнай колькасці саматужнага арцельнага сектара, на 1 кастрычніка 1929 года – 3144 (17,4 %), на 1 жніўня 1930 года – 6150 (19 %), а на 1 снежня 1930 года – 5342 (14,9 %) [35, л. 124]. Як бачым, напрыканцы 1930 года назіралася тэндэнцыя зніжэння ўдзельнай вагі моладзі ў сістэме прамкааперацыі БССР, магчыма, з-за незадаволенасці ўмовамі працы. Таму для кааперавання па акругам згодна з дырэктывай Усеаюзнага камсамольскага прамысловага савета ЦК ЛКСМБ размеркаваў 859 маладых беспрацоўных з біржы працы. Таксама па акругам былі арганізаваны 10 арцеляў беспрацоўнай моладзі. Па ўзгадненні з Народным камісарыятам адукацыі БССР Цэнтральны Камітэт ЛКСМБ размеркаваў па акругам 100 пераросткаў, выхаванцаў дзіцячых дамоў для кааперавання ў арцелі [36, л. 88].

Колькасць моладзі ў арцелях беларускай прамысловай кааперацыі на 4 жніўня 1930 года

Галіна	Колькасць моладзі і яе працэнт ад занятых у арцелях
Абутковая	1230 (22,9 %)
Гарбарная	105 (13,6 %)
Шорная	33 (14,8 %)
Галантарэйная	78 (26,7 %)
Швейная	1317 (24,6 %)
Панчошна-трыкатажная	726 (51,1 %)
Канатна-вяровачная	252 (32,5 %)
Ткацкая	90 (24,4 %)
Металічная	554 (28,3 %)
Ватная	4 (10 %)
Дрэваапрацоўчая	577 (11,5 %)
Лесахімічная	41 (4,5 %)
Будматэрыялаў	443 (14,4 %)
Керамічная	8 (14,5 %)
Харчасмакавая	109 (11,3 %)
Рыбалоўная	–
Хімічная	16 (16,5 %)
Паліграфічная	33 (18 %)
Мыйка ануч	263 (34,1 %)
Валяльная	93 (29,8 %)
Шчачінная	–
Транспартнае будаўніцтва	72 (4,5 %)
Абслугоўваючая	107 (13,7 %)

Крыніца: [36, л. 94].

Маладыя саматужнікі былі прадстаўлены амаль ва ўсіх галінах прамысловай кааперацыі. Найбольшая іх колькасць працавала ў швейных, абутковых і панчошна-трыкатажных арцелях. Прычым найбольшую ўдзельную вагу юнакі і дзяўчыны мелі ў панчошна-трыкатажных арцелях, дзе яны складалі больш паловы працаўнікоў. У рыбалоўных і шчачінных арцелях моладзь зусім не была прадстаўлена [36, л. 94]. Аднак сярод моладзі саматужных арцеляў быў невялікі працэнт дзяўчын [37, л. 169]. Значная колькасць

малых людзей у вучнёўскім узросце, часта прымалася ў саматужныя арцелі, нягледзячы на адсутнасць кваліфікацыі, бо былі не запоўнены мінімальныя нормы броні і свэрхброні па ўсіх арцелях і промыслах. Пры гэтым назіраліся выпадкі звышурочнай працы падлеткаў, неўрэгуляванасць працягласці іх працоўнага дня, адсутнасць у юнакоў і дзяўчын спецворткі [35, л. 124; 37, л. 166]. Таксама сярод моладзі саматужных арцеляў адзначалася недысцыплінаванасць, слабы ўдзел у працы вытворчых нарад і камісій, выпадкі казённых дамоваў аб сацыялістычным саборніцтве і нават ілжэўдарніцтва. Увогуле прафсаюзы і праўленні арцеляў не кіравалі і не дапамагалі моладзевому ўдарніцкаму руху [37, л. 167]. Сярод маладых саматужнікаў назіралася незадаволенасць лініяй кампарты ў адносінах да саматужнікаў, нежаданне працаваць, рвацтва, прыватнаўласніцкія тэндэнцыі і іншыя адмоўныя з’явы. Камсамольцы і моладзь былі ў гэты час зусім слаба мабілізаваны на вырашэнне пастаўленых кампартыяй задач прамкааперацыі [37, л. 168].

У 1931 годзе ўдзел ЛКСМБ у кааперацыі і праца яго кааператыўных ячэяк характарызаваўся як незадавальняючыя [38, л. 132]. Камсамол слаба дапамагаў у пераводзе кааперацыі на гаспадарчы разлік і здельную аплату [39, л. 109]. У гэтым годзе праводзілася мабілізацыя 275 камсамольцаў у сістэму спажыўкааперацыі [40, л. 53]. Аднак гарадскія і раённыя камітэты камсамола фармальна аднесліся да пытанняў перабудовы спажыўкааперацыі, слаба кіравалі і дапамагалі ячэйкам у гэтай справе. У выніку саюз незадавальняюча ўдзельнічаў у перабудове спажывецкай кааперацыі [39, л. 105].

Шэраг раённых камітэтаў ЛКСМБ недаацэньваў ролю і значэнне прамысловай кааперацыі, уцягванні ў яе бяднейшых пластоў моладзі. Таму даволі часта адзначаліся факты, калі юнакі і дзяўчыны недастаткова былі мабілізаваны на барацьбу са скрыўленнямі класавай лініі ў прамысловай кааперацыі, на ачыстку яе ад кулацка-нэпманскіх элементаў. Асобныя раённыя камітэты камсамола ўвогуле не вылучалі ці вылучалі фармальна прадстаўнікоў для працы сярод моладзі прамысловай кааперацыі, нягледзячы на шэраг дырэктыў з боку ЦК ЛКСМБ [35, л. 126; 38, л. 95].

У 1934 годзе стан і кіраўніцтва грамадскага харчавання спажыўкааперацыі БССР былі зусім дрэнныя. Аднак на прапанову ЦК ЛКСМБ аб арганізацыі трохмесячных курсаў загадчыкаў сталовых з ліку ўдарнікаў-камсамольцаў дырэцыя грамадскай харчовай спажыўкааперацыі ніяк не адрэагавала. У калгасах грамадскае харчаванне падчас пасяўной кампаніі зусім адсутнічала. Нягледзячы на звароты камсамольцаў, не было ніякай рэакцыі дырэцыі на арганізацыю грамадскага харчавання калгаснікаў у час уборачнай кампаніі [41, л. 33–35]. Гэта гаворыць аб адсутнасці наладжанага ўзаемадзеяння камсамола са структурамі грамадскага харчавання спажыўкааперацыі.

Як бачым, і ў 1930-я гады, камсамол працягваў весці актыўную працу ў сферы спажывецкай кааперацыі, хоць і незаўсёды паспяхова.

Такім чынам, калі на пачатку 1920-х гадоў моладзь слаба была ўцягнута ў кааперацыю, то з 1925 года яе актыўнасць у кааператыўным руху пачала расці дзякуючы курсу кампартыі на стварэнне спрыяльных умоў для развіцця кааперацыі і ўцягнення ў яе маладога пакалення з дапамогай шэрагу ільгот.

Найбольш актыўна ішло спажывецкае і крэдытнае каапераванне маладога пакалення, значна слабей – у розныя вытворчыя сельскагаспадарчыя і прамысловыя аб’яднанні. Гэты працэс імкнуўся кантраляваць камсамол, які вёў працу па пашырэнні кааперацыі сярод насельніцтва, але доўгі час яна не мела планавага і масавага характару. Да таго ж саюзу даводзілася весці барацьбу з заможнымі сялянамі за кантроль над кааперацыяй на вёсцы. Як вынік, камсамольцы складалі ў сярэднім толькі каля 5 % у кааперацыйным кіраўніцтве, што тлумачыцца слабым ўдзедам ЛКСМБ у практычнай кааператыўнай працы, наяўнасцю шэрагу адмоўных з’яў у дзейнасці камсамольцаў-кааператараў.

Увогуле слабую камсамольскую прапластоўку ў кааперацыйным апарате, якая пераважна складалася з яўрэйскай моладзі, можна растлумачыць частым сыходам камсамольцаў з-за маруднага прасоўвання на вышэйшыя пасады. Разам з тым шмат камсамольцаў усё ж такі былі задаволены ўмовамі працы ў кааперацыі, хаця і часта змянялі канкрэтныя кааператыўныя ўстановы.

Толькі ў 1927 годзе ЛКСМБ пачаў арганізоўваць свае прадстаўніцтвы і ў органах прамысловай кааперацыі, і толькі з другой паловы 1929 года значнае месца ў сістэме прамкааперацыі БССР пачалі займаць маладыя саматужнікі, якія былі прадстаўлены амаль ва ўсіх яе галінах. Найбольшая іх колькасць працавала ў швейных і абутковых арцелях, а ў панчошна-трыкатажных яны складалі больш паловы працаўнікоў. Прыцягненню моладзі ў саматужныя арцелі спрыялі адсутнасць патрабавання наяўнасці кваліфікацыі, незапоўненасць мінімальных норм броні і свэрхброні для падлеткаў па ўсіх арцелях і промыслах. Разам з тым назіраліся выпадкі парушэння працоўных правоў падлеткаў у арцелях.

Нягледзячы на ўсе захады і ў пачатку 1930-х гадоў удзел ЛКСМБ у кааперацыі і праца яго кааператыўных ячэяк характарызаваўся як незадавальняючыя. Нават у сярэдзіне 1930-х гадоў адсутнічала наладжанае ўзаемадзеянне камсамола з пэўнымі структурамі спажыўкааперацыі. Аднак і ў 1930-я гады саюз працягваў весці актыўную працу ў сферы кааперацыі, хоць і не заўсёды паспяхова.

КРЫНІЦЫ І ЛІТАРАТУРА

1. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 45.

2. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 37.
3. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 42.
4. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 54.
5. Расійскі дзяржаўны архіў сацыяльна-палітычнай гісторыі. – Фонд М-1. – Воп. 23. – Спр. 665а.
6. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 64.
7. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 193.
8. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 174.
9. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 66.
10. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 397.
11. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 301.
12. Памятка камсамольцу да перавыбарў спажывецкай кааперацыі. – Мінск: “Чырвоная Зьмена”, 1929. – 16 с.
13. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 68.
14. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 273.
15. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 306.
16. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 112.
17. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 74.
18. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 193.
19. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 71а.
20. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 80.
21. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 88.
22. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 79.
23. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 677.
24. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 448.
25. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 450.
26. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 493.
27. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 510.
28. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 523.
29. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 355.
30. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 465.
31. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 185.
32. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 101.
33. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 424.
34. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 105.
35. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 130.
36. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 544.
37. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 545.
38. НАРБ. – Фонд 63п. Воп. 1. Спр. 120
39. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 131.
40. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 1. – Спр. 128.
41. НАРБ. – Фонд 63п. – Воп. 2. – Спр. 610.

Паступіў 08.12.2014

YOUNG PEOPLE IN THE COOPERATIVE MOVEMENT OF SOVIET BELARUS 20S – 30S THE TWENTIETH CENTURY

V. DANILOVICH

Article is devoted to the problem of youth participation in the cooperative movement of Soviet Belarus. The utilization rate of boys and girls in cooperation is considered. It is alleged that in the early 1920s the younger generation was slightly involved in cooperation, but in 1925 their activity began to grow thanks to the policy of the Communist Party, aimed at creating favorable conditions for the development of the cooperative movement and involving youth in it. The most and least popular forms of cooperation among boys and girls are identified. It is explored of the Young Communist League's role in the process of expanding the cooperative movement among the population in the 1920s – 1930s. It is argued that in fact up to the 1930s. this activity Union hadn't planned and mass character, although later doesn't always successful.